

5. Пономаренко М., Островерхий І. Пісенна абетка // Дитячий садок. Мистецтво. - 2009.-№ 2.
6. Сарапулова Є. Складання розповідей в дитсадку і в школі // Дошкільне виховання. - 2003.-№ 1, 2.
7. Сірченко Л. Святковий живопис Марії Примаченко // Палітра педагога. 2009.-№ 1.
8. Таргоній Г.В. Формування комунікативних навичок під час образотворчої Діяльності // Вихователь-методист дошкільного закладу. - 2010.-№ 2.
9. Томан Іржі. Мистецтво говорити. – К., 1998.
10. Шевчук А. Щедрий дар любові // Дит. садок. Мистецтво. - 2009.-№ 2.
11. Пограма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля».
12. Гончаренко А. М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників. // Київ – 2009.
13. Копилова В. О., Ткаченко В. М. «Використання символів у роботі з дошкільниками» // Харків – 2009.
14. Нечипорук Н. І., Томей О. П. «Розвивальні ігри для дошкільників» // Київ – 2007.

Табінська Віта,
практичний психолог закладу дошкільної освіти №9 «Пролісок»
Нетішинської міської ради

Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану

Анотація. У статті розкрито теоретичні аспекти впровадження інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти та матеріали психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими потребами в умовах воєнного стану.

Ключові слова: освітнє середовище, психолого- психологічна підтримка дітей з ООП, воєнний стан, дошкільна освіта.

Впровадження інклюзивної освіти є важливим фактором розвитку суспільства, який передбачає навчання усіх без винятку дітей у закладах освіти, а також створення умов для адаптації освітнього процесу до потреб дитини з особливими освітніми потребами. Для того, щоб інклюзивні ідеї могли стати реальністю,

недостатньо лише нормативних чи законодавчих реформ, необхідне належне осмислення з боку суспільства та педагогів, а особливо під час воєнного стану.

В умовах запровадження ідей інклюзивної освіти педагог виконуватиме нову, особливу роль, адже успішність усього освітнього процесу залежатиме від його здатності адаптуватися до нових вимог та особливостей, від здатності й бажання зробити свій індивідуальний внесок у реалізацію педагогічного процесу, його розвиток і вдосконалення. Тому у готовності педагога до роботи в умовах інклюзії значну роль відіграватимуть його професійні та особисті якості. Адже готовність до інклюзивного процесу полягає не лише у наявності нового методичного матеріалу, матеріальної бази, а й у моральній, психолого-педагогічній підтримці дітей з особливими освітніми потребами [4, с. 65].

В умовах воєнного стану, в країні важливою є постійна підтримка дітей з особливими освітніми потребами як однієї з найбільш вразливих категорій, зокрема забезпечення можливості продовження навчання в онлайн-форматі за місцем проживання або тимчасового перебування, надання для них необхідного психологічного та якісного корекційно-розвивального супроводу.

В ухваленій Кабінетом Міністрів України постанові від 29.04.2022 р. № 493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр» розширено коло завдань на період дії воєнного стану. Відповідно до вище зазначеного інклюзивно-ресурсні центри проводять комплексну оцінку та здійснюють системний кваліфікований супровід дітей з особливими освітніми потребами, які вимушено змінили місце проживання (перебування) та були зараховані в інклюзивні класи (групи) або здобувають освіту з використанням технологій дистанційного навчання; надають інформаційну підтримку батькам дітей з особливими освітніми потребами щодо закладів, у яких дитина може продовжувати навчання та одержувати інші додаткові послуги. Психологи інклюзивно-ресурсних центрів надають психологічну підтримку дітям, які переживають психологічну травму.

Під час війни діти з особливими потребами постійно перебувають у стані невизначеності. Звук повітряної тривоги та вибухів, дорога та незнайоме середовище у випадку евакуації – усе це викликає страх, розгубленість і тривогу. Оскільки ці діти мають обмежені можливості швидко реагувати та обробляти інформацію з навколишнього простору, важливо вчасно запроваджувати кроки підтримки, які допоможуть зменшити наслідки психологічної травми. Дитина, котра перебуває у ступорі, може чути та бачити, її необхідно вивести із цього стану

розмовляючи чітко, тихо та повільно.

Діти з порушеннями інтелектуального розвитку є особливо вразливими до цих страшних подій. Вони здригаються від вибухів, не розуміють нове переміщення у безпечне місце (укриття), опиняються в ступорі або виявляють істерики під час сирен повітряної тривоги, відчувають постійний страх, розгубленість, тривогу та мають інші негативні психічні прояви [4, с.128].

Слід пам'ятати, що діти з порушеннями інтелектуального розвитку мають обмежені можливості пізнавальної діяльності, не можуть швидко та правильно реагувати та обробляти інформацію з навколишнього середовища. Через це, важливим є застосування необхідної підтримки та допомоги таким дітям під час війни, враховуючи максимально їхні інтелектуальні можливості з метою мінімізувати у них наслідки психологічної травми .

Зазначимо, що до кожної дитини з порушеннями інтелектуального розвитку необхідно використовувати індивідуальний та диференційований підхід, тобто враховувати пізнавальні можливості дітей, їхній психологічний та емоційний стан. Завдання повинні бути доступними та зрозумілими, навчальний матеріал повинен подаватися невеликими порціями, враховуючи мовленнєві та комунікативні можливості та потреби дітей з порушеннями інтелекту.

Не зважаючи на складні обставини війни, варто пояснювати дітям у доступній формі щодо подій, які відбуваються навколо, сприяти формуванню у дітей реального сприйняття світу, заспокоювати їх, запевняти у тому, що ворог зазнає поразки і незабаром усі повернемося до спокійного життя.

Взаємодія фахівців з дітьми та допомога для них має будуватися на повазі до їхніх почуттів, безумовному прийнятті та цінуванні особистості дитини, позитивному та гідному ставленні до неї. Необхідно надавати дитині можливість висловлювати свої почуття та емоції, вислуховувати думки та ідеї, підтримувати та допомагати у реалізації, відзначати невеликі успіхи та позитивні зміни, залучати дитину до допомоги іншим.

Якщо у стані страху дитина говорить, треба вислухати її, проявляючи інтерес, розуміння, співчуття поклавши руку дитини на своє зап'ястя так, щоб вона відчувала ваш спокійний пульс, це буде сигналом, що вона не одна; дихання повинно бути глибоким і рівномірним, зробити легкий масаж напружених м'язів тіла, який заспокоїть дитину. По можливості перейти разом з дитиною у спокійне місце, де немає сторонніх людей, розмовляючи із нею впевнено короткими фразами, запропонувати випити води, вмити обличчя.

Дитину, яку лихоманить і яка перебуває у нервовому тремтінні, треба взяти за плечі та сильно струсити протягом 10-15 секунд чітко та спокійно розмовляючи. Виконати вправу: упертися ногами в підлогу та рівномірно дихати: довгий вдих, довгий видих, повторити кілька разів. Легко постукати по грудях – один раз за секунду, зі словами: «Я є», «Я стою», «Зі мною всегаразд». По можливості огорнути дитину пледом, ковдрою та зав'язати спереду – дати тілу міцний, теплий каркас.

Варто бути поруч з дитиною, яка плаче, щоб вчасно покласти їй руку на плече, на спину, взяти за руку, обійняти, не перебиваючи дати їй можливість плакати та говорити, не ставити запитань, не давати поради, а використовувати засоби «активного слухання»: співчувати, повторювати фрагменти фраз, в яких дитина висловлює свої почуття.

Рухове збудження у дитини зазвичай триває недовго й може перейти в інші стани: нервово тремтіння, плач чи агресивну поведінку. Але потрібно пам'ятати, що у такому стані дитина може завдати шкоди собі та оточуючим. Розмовляти про почуття, які дитина відчуває в цьому стані потрібно спокійно, уникаючи фраз з часткою «не» (наприклад: «Не біжи», а «Ходи повільно»). Можна використовувати техніку «захоплювання»: перебуваючи позаду, притиснути дитину до себе й злегка підняти. Дитині у стані панічної атаки можна запропонувати випити води, теплою напою або потримайте її руки під струменем теплої води.

Агресію у дитини можна нівелювати ситуацією з кумедними коментарями чи діями, при цьому бути доброзичливим, не звинувачувати дитину, дати їй можливість заспокоїтися, збільшивши фізичне навантаження та зменшивши кількість оточуючих.

Дитині у стані панічної атаки запропонуйте випити води, теплою напою або потримайте її руки під струменем теплої води. Також допоможуть дихальні вправи: рахувати та здійснювати вдих через ніс на рахунок 4, видих через рот на – 8 та заспокійливі техніки: назви 5 речей, які бачиш; 4 речі, до яких можеш доторкнутися; 3 речі, які можеш почути.

Дитину з порушенням зору важливо ознайомити з навколишнім середовищем (надати описову характеристику, можливість хоча б мінімально обстежити приміщення); залучайте до щоденних цікавих справ (грайтеся, читайте, обговорюйте), підтримуйте тактильний контакт із дитиною, обіймайте її, коли їй страшно, сумно.

В умовах воєнного стану необхідно враховувати психологічний стан дітей з порушенням слуху, створити зону комфорту, яка асоціювалася б з мирним

життям, відволікала від тривожних новин, не перевантажувати їх, відволікати їх на конструктивну діяльність, емоційно підтримувати.

Позитивним є наявність варіантів організації освітнього процесу: уроки (заняття) проводити у спрощеній формі, не навантажувати завданнями, не створювати стресових ситуацій, робити записи уроків та занять з можливістю їх перегляду у зручний час, передбачити менше нового матеріалу, більше звернути увагу на повторення, використання творчих завдань, що сприяють нормалізації емоційного стану, дитина відволікається, пропонувати дитячу літературу, розповідати та інсценувати казки, використовувати елементи лялькового театру про природу, тварин з позитивним сюжетом.

З огляду на вище зазначене, можна визначити певні правила поведінки з дітьми, які мають особливі освітні потреби в екстремальній ситуації.

1. Частіше хваліть дитину або давайте якусь, хоч маленьку нагороду, коли в неї щось добре виходить.

2. Коли дитина намагається щось зробити, але в неї не виходить, краще обійти це мовчанням або просто сказати, що вийде іншим разом.

3. Більше розмовляйте з дитиною. Коментуйте все, що ви робите просто і дохідливо. Хоча, навіть, може здаватися, що дитина не розуміє або не реагує.

4. Допомагаючи дитині освоювати нові навички, направляйте її рухи своїми руками.

5. Спонукайте дитину до руху. намагаючись дістати те, що вона хоче.

Основні поради щодо надання психологічної підтримки.

1. Найкраща підтримка це та, якої людина потребує саме зараз. Тому спочатку потрібно просто запитати: як ти? Як я можу тебе зараз підтримати?

2. Потрібно бути готовим до відмови у різкій формі. Реагуємо спокійно та даємо людині видихнути.

3. Роздратування може бути маркером того, що людина вже не може толерувати емоції, що її переповнюють. Можна поділитися своїм досвідом вивільнення негативних емоцій та запропонувати спробувати.

4. На високому рівні стресу ми можемо забувати про їжу. Тому можна просто запитати, коли людина востаннє їла чи пила, коли спала.

5. У деяких ситуаціях надавати підтримку без потреби не варто. Можемо просто заважати. Іноді найкраща підтримка – це ваша власна безпека та

здоров'я.

6. Добрі слова, слова любові, подяка, приємні спільні спогади – це також може підтримати у скрутну хвилину.

7. Ми живемо у сховищах, у постійному стресі такої інтенсивності, який неможливо послабити.

8. У звичайний час, щоб змінювати своє життя, ми намагаємося звертатися до процесу усвідомлення ситуації, але сьогодні, коли ми ночуємо в підвалі, біжимо до себе додому із закінченням комендантської години, а потім повертаємося назад, така стратегія швидше згубна.

9. Мозок хоче захиститися і ці механізми захисту непогано підтримувати, але не пірнати в них.

10. Замість картинок вибухів із новин краще візуалізувати собі, як буде після того, як усе закінчиться.

11. Не хвилюватись про те, на що не можна вплинути.

12. Робити все, на що можна вплинути: мити голову, ходити в душ, пити чай і багато води, намагатися їсти, навіть якщо не хочеться, потрохуробити щось зі звичного життя.

13. Також, по можливості, забезпечити собі безпеку: в укритті чи в квартирі створити максимально можливий затишок, хоч я й розумію, що це в теперішній ситуації здається марним і безглуздим.

14. Стрес часто осідає затискачами в тілі, ми можемо цього не усвідомлювати, але відчувати, що нас б'є тремтіння, не можемо розслабитися і заснути. З цим можна впоратися, прийнявши гарячий душ, а ще краще – співати чи голосно говорити (вчора вночі у підвалі ми так знімали стрес), не стримувати емоцій, виливати все, що всередині.

15. Якщо хочеться плакати – треба плакати, якщо хочеться кричати – треба кричати, якщо хочеться рухатися – може допомогти спорт. Так тіло вихлюпне накопичене напруження і вам вдасться поспати.

16. Я добре розумію, про що говорю. Тому що це якраз те, як я справляюся зі своїм стресовим станом.

17. Дитяча психіка – найвразливіша. Діти добре відчують будь-які зміни у поведінці своїх батьків, навіть якщо ті вдають, що нічого не відбувається.

18. Як правильно пояснити дитині про те, що зараз триває війна, що тривожна сирена, вибухи та постріли – це знак йти до укриття, а головне – як

заспокоїти?

19. У жодному разі не приховуйте правди, будьте відвертими, не вигадуйте свої варіанти подій, а головне – запевніть їх у тому, що зробите все, щоб їх захистити.

Надаючи підтримку дітям з особливими освітніми потребами слід намагатися проявляти позитивний настрій на спілкування, бажати бути поруч, надати допомогу, робити тільки те, що необхідне у даній ситуації, пам'ятаючи, що у кожного часу свої неврози і кожному часу вимагається своя психотерапія.

Отже, бойові дії у нашій країні, пов'язані з воєнною агресією Росії, призвели до людських втрат, переміщень, стресів, економічних потрясінь. Під їхнім впливом практично всі верстви населення втягнуто в адаптивний чи дезадаптивний процес. Під час військових конфліктів однією з найуразливіших та беззахисних категорій цивільного населення є діти та підлітки. На їхніх очах відбуваються страшні події, і більшість з дітей перебуває у стресі. Більшість з них не можуть прийняти нову реальність, у яку вони потрапили. Перебуваючи в екстремальних умовах, природно, що і діти відчувають страх та паніку, а тому потребують розуміння, підтримки, відчуття безпеки.

З метою надання психологічної підтримки педагогам і батькам у роботі з дітьми щодо особливостей в освітній діяльності і взаємодії в сучасних нових обставинах працівниками ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти розроблені методичні рекомендації «Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими потребами у воєнний час» (<https://bit.ly/371NNr1>). Пріоритетним завданням ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти є підвищення професійної компетентності фахівців, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема розроблені та проведені практичні заняття (<https://bit.ly/3a9bEXc>):

- «Про психологічну безпеку в умовах воєнного стану та навички психологічної підтримки дітей» під час онлайн-практикуму «Корекційно-розвиткова робота з учнями, які мають особливі освітні потреби» для учителів, які проводять корекційно-розвиткові заняття в рамках інклюзивної форми навчання;

- «Діти з особливими освітніми потребами в умовах воєнного часу: психолого-педагогічна допомога» під час тренінгу «Нейропсихологія писемного мовлення учнів початкових класів» для вихователів груп подовженого дня.

Увага акцентувалася на наданні першої психологічної допомоги, особливостях застосування діагностичних технік у роботі з дітьми, які постраждали

від воєнних дій, розкритті способів створення ресурсного стану та ознайомлення із кроками для підтримання емоційної стабільності у дітей з особливими освітніми потребами.

Також створена та постійно наповнюється методичними матеріалами сторінка сайту для педагогічних працівників та батьків дітей з особливими освітніми потребами, особливо з числа внутрішньо переміщених осіб «Допомога дітям з особливими потребами у надзвичайних ситуаціях» (<https://bit.ly/3xfCuXf>). Постійно висвітлюється інформація на створеній в Facebook групі «Педагогічна сторінка: інклюзія для всіх» щодо психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в складних ситуаціях (<https://www.facebook.com/groups/547481532922086>).

Варто звернути увагу, що педагогу в разі негативних переживань важливо стабілізувати власний ресурс, щоб бути позитивним, відкритим, доступним, чуйним, а уже потім продовжувати роботу з дітьми. Перебуваючи в екстремальних умовах, природно, що і діти відчують страх та паніку, а тому потребують розуміння, підтримки, відчуття безпеки. У нагоді педагогам та дітям стануть короткі анімаційні відео із 10-20 секундними вправами-практиками, що допоможуть заспокоїтися і психологічно себе підтримати. Проект «Стійкість для стійких – як повернути собі спокій» створений міжнародною волонтерською командою за участі психологині Світлани Ройз (<https://bit.ly/3wA6NWt>).

Отже, під час спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами варто формувати у них позитивне світосприйняття, запевняти, що ми повернемося до мирного життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Допомога дітям з ООП під час війни. Поради для батьків. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/dopomoga-dityam-z-oor-pid-chas-vijny-porady-dlya-batkiv/>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 р. № 493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-%D0%BF#Text>
3. Психологічна підтримка дітей в умовах війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=VUQFJCsojOg>
4. Савенко Л.В. Формування психологічної готовності педагогів до взаємодії із

дитиною з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти.
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2014.
Вип. 10 (53). 202 с.

5. Як працювати з дітьми з ООП та підтримувати їх під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=jSXDFvYb6_s&t=4s

Теслюк Зоряна,
директор
Меджибізького ліцею
Меджибізької селищної ради
Хмельницького району
Хмельницької області,
вчитель-методист

Створення безпечного простору для учасників освітнього процесу Меджибізького ліцею як головний пріоритет в умовах війни

Анотація. У складних реаліях сьогодення кожен на своєму місці має докласти максимум зусиль для створення безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану. Захист життя і здоров'я учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій, надання психологічної підтримки його учасникам — основні завдання адміністрації закладу освіти та засновника.

Ключові слова: воєнний стан, повітряна тривога, кодекс безпечного освітнього середовища, укриття, стресостійкість.

Сьогодні керівники закладів освіти та педагоги України тримають освітній фронт, продовжуючи працювати у важких умовах війни, формують унікальний педагогічний досвід та беруть на себе новий рівень відповідальності. Освітній процес укотре зазнає змін. У першу чергу більш актуальними стають питання безпечного простору для перебування як здобувачів освіти, так і працівників.

Враховуючи реалії сьогодення, кожен має володіти інформацією щодо захисту життя і здоров'я та докладати максимум зусиль для створення безпечного середовища в умовах воєнного стану [1].

Засновникам і керівникам шкіл необхідно: